

## Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΤΑΚΗ

Κ Α Ι

## ΑΙ ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ

Ἐντὸς τῆς Προποντίδος καὶ εἰς τὰ ΝΔ. παράλια τῆς Χερσονήσου τῆς Κυζίκου κεῖται ἡ Ἀρτάκη. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη χρονολογούμενη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων. ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ὁ Ρόδιος περιγράφων (Ἀργοναυτ. Α,

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ὑπῆρχεν ἡ πόλις Ἀρίσβη ὁμώνυμος πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Ἀσίου καὶ ἦτις ἦτο καὶ ἡ ἔδρα τοῦ Ἀσίου, ἐνῶ πιθανῶς ὁ Ὑρτακος ἔμενεν ἐν Ἀρτάκῃ. Ἡ πόλις Ἀρίσβη ἔκειτο παρὰ τὸν ποταμὸν Σελλήεντα οὗ μακρὰν τῆς Ἀβύδου· κατὰ τοὺς ιστορικοὺς χρόνους ἐθεωρεῖτο ἀποικία τῶν Μιλησίων ἢ τῶν Μυτιληναίων. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐπορεύθη ὁ Μ. Ἀλέξανδρος μετὰ τὸ τέ-



Εἰκ. 1. Ἡ Ἀρτακία Κρήνη, τὸ σύγχρονον «Πάγαθο».

στίχ. 1047), τὸν διὰ τῆς Προποντίδος πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν ἀναφέρει τὸν Ἀρτακέα, πρόμον ἀνδρῶν, ὁ δὲ ΑΠΟΛΛΩΔΩΡΟΣ ἐν τῇ Μυθολογικῇ Βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ (Γ' 12, 5) ἀναφέρει τὸν Ὑρτακὸν σύγχρονον τοῦ Πριάμου τῆς Τροίας καὶ συζευχθέντα τὴν πρώτην σύζυγον τούτου: Πριάμος δὲ Ἀρίσβην ἐκδοὺς Ὑρτάκῃ δευτέραν ἔγημεν Ἐκάβην Δύμαντος. Ἐκ τῆς Ἀρίσβης ὁ Ὑρτακος ἔσχε δύο υἱοὺς τὸν Ἀσιον καὶ τὸν Νίσον· τὸν πρῶτον εὐρίσκομεν μνημονεύμενον εἰς τὸ Β τῆς Ἰλιάδος (στ. 835-839) ὡς σύμμαχον τῶν Τρώων:

*Οἱ δ' ἄρα Περκώτην καὶ Πράκτιον ἀμφενέμοντο,  
καὶ Σηστόν καὶ Ἀβυδὸν ἔχον καὶ διὰν Ἀρίσβην,  
τῶν ἀνδ' Ὑρτακίδης ἦρχ' Ἀσιος, ὄρχαμος ἀνδρῶν,  
Ἀσιος Ὑρτακίδης, ὃν Ἀρίσβηθεν φέρον ἵπποι  
αἰθωνες μεγάλοι, ποταμοῦ ἄπο Σελλήεντος.*

λος τῶν ἐν Ἰλίῳ ἑορτῶν πρὸς συνάντησιν τοῦ ὑπὸ τὸν Παρμενίωνα ἐστρατοπεδευμένου στρατοῦ (ΑΡΡΙΑΝΟΣ, Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου Ι 12, 6). Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ὠνομάζετο Βαρίσπη, Βάρη ἢ Βάρις καὶ ἦτο μία τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Κυζίκου (ιδὲ Κ. Σ. ΜΑΚΡΗ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Μητροπόλεως Κυζίκου, Μικρασιατικὰ Χρονικὰ ΣΤ', σ. 285 καὶ 290).

*Ποῦ ἔκειτο ἡ προϊστορική Ἀρτάκη.*  
Ἡ προϊστορική Ἀρτάκη, τὸ «Ἄστν Ὑρτάκου», δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔκειτο ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς Ἀρτάκης ἔλλειπει χώρου, διότι τότε δὲν ὑπῆρχον αἱ ἐκατέρωθεν τῆς Ἀρτάκης κοιλάδες, αἱ τῆς Κανάβας καὶ τῆς Τσιγούρας, τῆς θαλάσσης εἰσχωρούσης βαθύτατα μέχρι τῶν προπόδων τῶν ὀρέων καὶ κα-

ταλειπούσης στενὸν καὶ ἄνυδρον ἀκρωτήριον τελείως ἀνεπιτήδειον δι' ἕδρουσιν πόλεως. Αἱ κοιλάδες αὗται ἐσχηματίσθησαν βραδύτερον διὰ προσχώσεων τῶν παραρρεόντων ποταμῶν, ὡς σαφῶς μαρτυρεῖ τὸ ἔδαφος αὐτῶν, βαθμηδὸν ἔκτοτε ἐπεκτεινόμενον πρὸς τὴν θάλασσαν. Πιθανώτατα ἢ προϊστορικῆ Ἀρτάκη ἔκειτο ὀλίγον βορειότερον καὶ μεσογειότερον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὠνομάζετο «Γλάρος» καὶ ὅπου φαίνονται ὄγκολιθοί. Ὀλίγον κατωτέρω τῆς τοποθεσίας ταύτης ὑπάρχει ἀφθονωτάτη πηγὴ ποσίμου ὕδατος ὀνομαζομένη «Παγάθο», πιθανῶς τῆς λέξεως ταύτης προσερχομένης ἐκ τοῦ «Παγά», ὅπερ σημαίνει πηγὴν. Πιθανώτατα ἐκεῖ ἔκειτο ἢ Ἀρτακία κρήνη καλλιρέεθρος, ἔξ ἧς ὑδρεύετο ἢ ἀρχαία πόλις (εἰκ. 1' ἰδὲ καὶ χάρτην εἰκ. 4).

ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ὁ Ρόδιος περιγράφων τὴν προσέγγισιν τῶν Ἀργοναυτῶν εἰς τὴν Κυζικὸν ἀναφέρει τὴν Ἀρτακίαν Κρήνην (Ἀργον. στίχ. 955) κειμένην ἐντὸς καλοῦ λιμένος, πρὸ τῆς ὁποίας οἱ Ἀργοναῦται ἔρριψαν τὴν λιθίνην ἄγκυραν τῆς Ἀργοῦς. Ἡ ἄγκυρα αὕτη κατὰ τοὺς κατόπιν ἱστορικοὺς χρόνους ἐφυλάσσετο ἐντὸς τοῦ Πρυτανείου τῆς Κυζικου, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (ἰδὲ Κ. Σ. ΜΑΚΡΗ, Τοπογραφία, Ἱστορία καὶ Ἀρχαιολογία τῆς Κυζικου, εἰς ΑΒ' τόμον τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κων/πόλεως, σ. 177).

Περὶ τῆς Ἀρτακίας κρήνης γίνεται λόγος καὶ εἰς τὸ κ τῆς Ὀδυσσεΐας (στίχ. 107 - 108) ὡς κειμένης ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λαιστρυγόνων, ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς ἐφθασε προωθηθεὶς ὑπὸ τῶν βιαιῶν ἀνέμων, οἵτινες ἐξέφυγον ἐκ τῶν διανοιγνόντων ἄσκων τοῦ Αἰόλου.

Οἱ ἐπιχωριάζοντες εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς χερσονήσου τῆς Κυζικου ἀπότομοι, ἀφνίδιοι καὶ βίαιοι ἄνεμοι δυνάμενοι νὰ προσομοιωθῶσι πρὸς τὸ ἄνοιγμα τῶν ἄσκων τοῦ Αἰόλου, ἢ ὑπαρξίς αὐτόθι ἀφθονωτάτης πηγῆς ποσίμου ὕδατος, ἢ ὁμοίους μακρόθεν τῶν ἀκτῶν τῆς Κυζικου πρὸς τὰς τῆς Ἰθάκης καὶ ἢ περιγραφῆ τῶν σχετικῶν τοπιῶν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ὁμοιοζόντων καταπληκτικῶς πρὸς τὰ τῆς Ἀρτάκης παρεκίνησαν ἐμὲ ἵνα περιγράψω ταῦτα, ἐπαφιέμενος εἰς τοὺς ἀρμοδίους ἵνα κρίνωσιν ἐὰν αἱ ἀπόψεις μου εὐσταθῶσιν ἢ οὐ.

Καὶ πρῶτον περὶ τῶν βιαιῶν ἀνέμων. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς Κυζικου ὑπάρχουσι δύο χωνοειδεῖς κοιλάδες, ἡ τοῦ χωρίου Δρακοῦντα καὶ ἡ τοῦ χωρίου Βαθῦ (ἰδὲ χάρτην ἀκτῶν Κυζικηνῆς χερσονήσου, εἰκ. 5). Αὗται καταλήγουσιν εἰς κοινὴν ἐντομὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους, κειμένην ὑπεράνω τοῦ χωρίου Γωνιά καὶ δύο ἀκρωτηρίων ὀλίγον βορειότερον κειμένων, ἅτινα ὀνομάζονται «Καρύδια». Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐντομὴ ὀνομάζεται «Ὀρμή». Ὅταν ἀρχίσῃ νὰ πνέῃ Βορρᾶς, ὅστις πανταχοῦ ἄλλαχοῦ εἶναι ἥπιος, ἐνταῦθα καθίσταται ὀλονὲν ὀρητικώτερος περισφιγγόμενος ἐντὸς τῶν δύο τούτων κοιλάδων, ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς τὴν «Ὀρμὴν» ἀκάθεκτος καὶ δινῆεις ἐκχύνεται πρὸς τὴν θάλασσαν ὡς ἀπὸ ἄλλης Χαρύβδεως ἀνακυκῶν τὸ θαλάσσιον ὕδωρ. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τῶν ναυτικῶν τῆς Ἰστιοφόρου ναυτιλίας ὡς κινδυνωδέστατον. Ἐγνώριζε δὲ τοῦτο καὶ ὁ ἔνδοξος πυρπολητὴς τοῦ 1821 Κωνσταντῖνος Κανάρης: ὅταν ὁ πατὴρ τοῦ γράφοντος ἦτο μαθητὴς τοῦ γυμνασίου ἐν Ἀθήναις καὶ ὡς συμμαθητὴς τοῦ ἐγγονοῦ τοῦ πυρπολητοῦ, Κωνσταντῖνου καὶ τούτου ὀνομαζομένου, μετέβαινεν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πρὸς ἐπίσκεψιν καὶ συνήντα τὸν γέροντα πυρπολητὴν, οὗτος τὸν ἠρώτα: «φουσοῦν ἀκόμη τὰ Καρύδια; Φυσᾶ ἢ Γωνιά;».

Πρὶν ἢ προχωρήσω περαιτέρω πρέπει νὰ εἴπω δύο λέξεις περὶ τοῦ ὀνόματος «Καρύδια» τῶν δύο τούτων ἀκρωτηρίων. Ταῦτα οὔτε πρὸς καρύδια δύνανται νὰ προσομοιωθῶσιν, οὔτε καρυδιᾶς ὑπάρχουν ἢ ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξουν διότι τὸ ἔδαφος εἶναι βράχος γυμνός καὶ ἄνυδρος. Τολμῶ νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην ὅτι πιθανὸν προήλθεν ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως «Χαρύβδια», διότι ὄντως, ὅταν φυσᾶ Βορρᾶς, ὡς ἀπὸ ἄλλης Χαρύβδεως ἀναταράσσεται τὸ θαλάσσιον ὕδωρ. Συνηγορεῖ δὲ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης καὶ τὸ ὅτι ἡ ὑπερκειμένη κορυφὴ τοῦ ὄρους, Βορρᾶ πνέοντος, εἶναι πάντοτε νεφοσκεπῆς καὶ πιθανῶς διὰ τοῦτο ὀνομάζεται «Κλαψῆς», ἀκριβῶς ὅπως ὑπὸ τοῦ ΟΜΗΡΟΥ (μ 74 - 75) περιγράφεται ἡ κορυφὴ τοῦ σκοπέλου τῆς Χαρύβδεως. Ἄς μὴ φανῆ ὑπεράγαν τολμηρὰ ἢ ἀποψίς μου αὕτη, διότι ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ σημερινοῦ Ἀρτακηνοῦ λαοῦ σώζονται καὶ ἄλλαι πανάρχαιαι λέξεις ὡς αἱ λέξεις «ἀντιφά-

της» καὶ «ληστρυγόνας», αἵτινες ὡς ἐπίθετα δηλοῦσιν ἢ μὲν πρώτη τὸν μέγαν τὸν ἀκαταγώνιστον, ἢ δὲ δευτέρα τὸν ἄρπαγα. Ἡ πρώτη τῶν λέξεων τούτων σῶζεται καὶ εἰς τὸ στόμα τοῦ συγχρόνου Προκονησιακοῦ λαοῦ παρηλλαγμένη εἰς «ἀντίφατος» ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημασίαν (ἰδὲ ΙΠΠ. ΜΑΚΡΗ, Λαογραφικὰ Ἀρτάκης, Μικρασιατικὰ Χρονικὰ Ζ', σ. 247 ἐν ὑποσημειώσει ὑπ' ἀριθ. 2).

**Ὁμοιότητες τῆς Ὀμηρικῆς περιγραφῆς πρὸς τὰς περὶ τὴν Ἀρτάκην τοποθεσίας.**

Ὁ ΟΜΗΡΟΣ κ 28 διηγεῖται ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀναχωρήσας ἐκ τῆς νήσου τοῦ Αἰόλου ἐπὶ ἑννέα ἡμερονύκτια ἔπλεεν ὁμαλῶς τὴν δὲ δεκάτην ἀνεφάνη μακρόθεν ἡ Ἰθάκη· τότε αὐτὸς μὲν ὦν κατάκοπος ὡς καθ' ὄλον τὸ διάστημα τοῦτο αὐτοπροσώπως κυβερνῶν τὸ πλοῖον καὶ βέβαιος ὅτι πλέον φθάσει εἰς τὴν Ἰθάκην ἔπεσε νὰ κοιμηθῆ, οἱ δὲ ὄπαδοι αὐτοῦ περίεργοι νὰ ἴδωσι τί περιέχουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ Αἰόλου δωρηθέντες σάκκοι ἤνοιξαν αὐτοὺς καὶ ἐξέσπασε δεινὴ καταιγίς· ἀλλ' ἄρ' αὖ γε τοῦτο ἔγινεν ἢ παραπλέοντες τὴν Κυζικηνὴν χερσόνησον, ἥτις, ὡς εἴπομεν, καταπληκτικῶς ὁμοιάζει πρὸς τὴν Ἰθάκην, ἔφθασαν εἰς τὸ ὑπὸ τῶν βιαιῶν ἀνέμων προσβαλλόμενον μέρος; Ὅπως δὴποτε παρασύρονται πρὸς τὴν νήσον τοῦ Αἰόλου καὶ διωχθέντες ὑπὸ τούτου ἑξακολουθοῦσι περιπλανώμενοι. Ἐν τέλει βλέπουσι μακρόθεν τὴν Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην, εἰς ἣν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προσεγγίσωσιν ἀλλὰ πλέοντες περαιτέρω φθάνουσιν εἰς ἀσφαλῆ λιμένα, ἐγγὺς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε πέτρα ἡλίβατος διαμπερὲς ἀμφοτέρωθεν.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι Τηλέπυλος ἦτο ἡ προϊστορικὴ Ἀρτάκη τὰ πράγματα ἐξηγοῦνται φυσικώτατα, διότι ὀλίγον νοτιώτερον τῆς Ἀρτάκης ὑπάρχει τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Συμεῶνος εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον αὐτοῦ βράχος μέγας διάτρητος σχηματίζων ἀψίδα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, δι' ἧς δύναται νὰ διέλθωσι λέμβοι δι' ὃ καὶ ἡ τοποθεσία αὕτη ὀνομάζεται «Παναθύρα» ὀλίγον δὲ περαιτέρω ὁ ἀσφαλέστατος λιμὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐν τῷ ὁποίῳ πράγματι δὲν εἰσέρχεται κύμα οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα ἀλλὰ πάντοτε ἐν αὐτῷ ἐπικρατεῖ «λευκὴ

γαλήνη» ἔξωθεν δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχει βράχος ἐν τῇ θαλάσῃ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δένονται πλοῖα, ὡς πολλάκις ἔπραξε καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας περιπλέον τὰ παράλια ἐκεῖνα διὰ λέμβου.

Παραθέτομεν περαιτέρω σχεδιογράφημα τῆς «Παναθύρας» καὶ φωτογραφίαν ληφθεῖσαν μεταγενεστέρως ὑπὸ φίλου μεταβάντος ἐκεῖ, ἥτις ὅμως, ὡς ληφθεῖσα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ οὐχὶ ἀπὸ θαλάσσης, εἶναι μετρίως ἐνδεικτικὴ (εἰκ. 2 καὶ 3).



Εἰκ. 2. Ἡ Παναθύρα.

Ἄλλ' ἄς ἴδωμεν πῶς ὁ ΟΜΗΡΟΣ (κ 87 ἔ.) διηγεῖται τὰ πράγματα :

*ἐνθ' ἐπεὶ ἐς λιμένα κλυτὸν ἤλθομεν, ὃν πέρι πέτρῃ ἡλίβατος τετύχηκε διαμπερὲς ἀμφοτέρωθεν, ἅκται δὲ προβλήτες ἐναντία ἀλλήλησιν ἐν στόματι προῦχουσιν, ἀραιὴ δ' εἴσοδος ἐστίν*

Ὅστις ἰδῆ τὸ τοπίον τοῦτο καὶ ἀναγνώσῃ τοὺς ἀνωτέρω στίχους εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι πιστοτέρᾳ ἀπεικόνισις, φω-

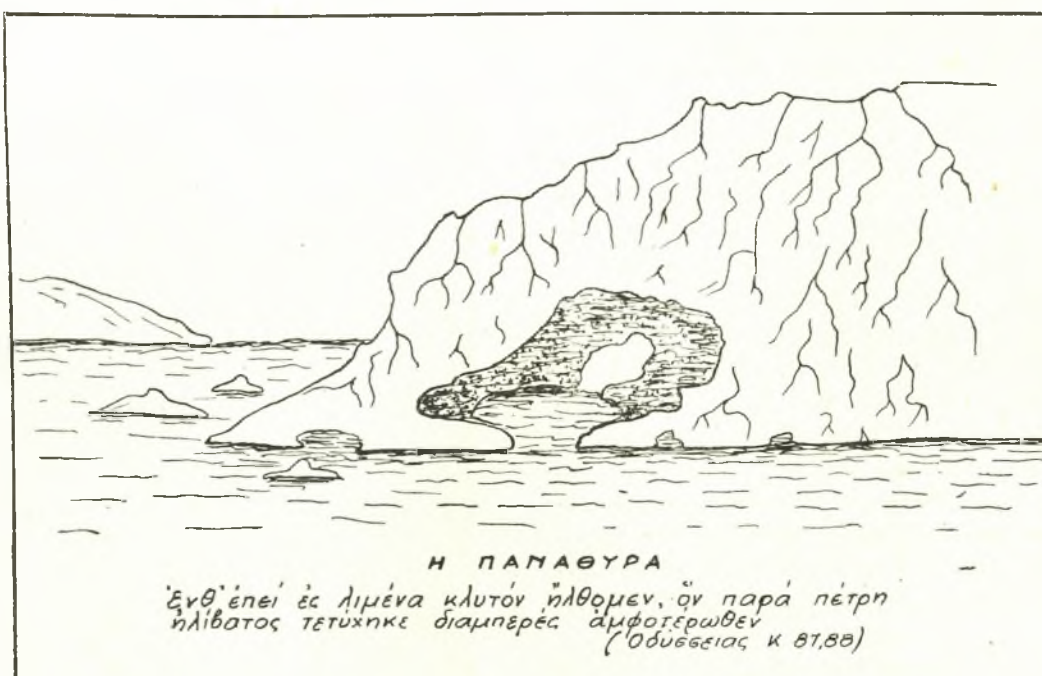
τογραφικωτέρα, είναι αδύνατον νὰ γίνη.

Εἰς τὸν πρῶτον τῶν πρόσθεν στίχων νομίζομεν ὅτι τὸ πέρι πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς παρά, διότι ἐὰν δεχθῶμεν τὸ πέρι πρέπει αἱ διαμπερεῖς πέτραι νὰ ἦσαν πολλαὶ καὶ πέριξ τοῦ λιμένος ἀλλὰ ὁ ΟΜΗΡΟΣ ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς πέτρας ἡλιβάτου καὶ διαμπεροῦς καὶ οὐχὶ περὶ πολλῶν.

Ἰδωμεν ἤδη τὴν συνέχειαν (κ 91 ε.):

κῆς ἔνεκα παρεμβαλλομένου ὑψώματος (εἰκ. 4). Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς ἔστειλε τρεῖς ἐκ τῶν συντρόφων του (κ 100 ε.):

. . . . . πεύθεσθαι ἰόντας  
οἷ τινες ἀνέρες εἶεν ἐπὶ χθονὶ σῖτον ἔδοντες,  
. . . . .  
οἱ δ' ἴσαν ἐκβάντες λείην ὁδόν, ἧ περ ἄμαξαι  
ἄστυδ' ἀφ' ὑψηλῶν ὁρέων καταγίνεον ὕλην.



Εἰκ. 3.

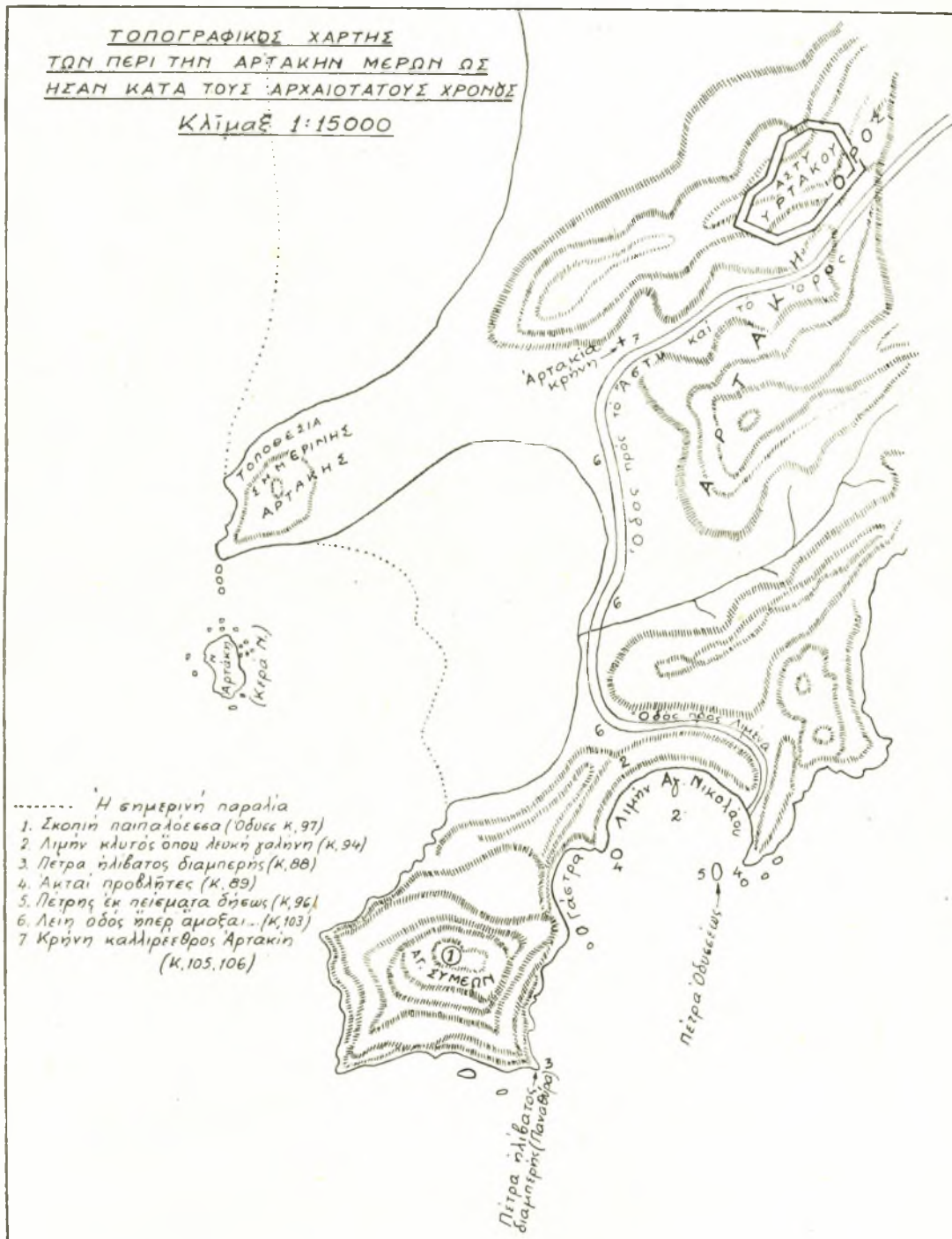
ἐνθ' οἱ γ' εἴσω πάντες ἔχον νέας ἀμφιελίσσας.  
αἱ μὲν ἄρ' ἔντοσθεν λιμένος κοίλοιο δέδεκτο  
πλησῖαι· οὐ μὲν γάρ ποτ' ἀέξετο κῆμά γ' ἐν αὐτῷ,  
οὔτε μέγ' οὔτ' ὀλίγον, λευκὴ δ' ἦν ἀμφὶ γαλήνη.  
αὐτὰρ ἐγὼν οἶος σθένος ἔξω νῆα μέλαιναν,  
αὐτοῦ ἐπ' ἔσχατιν, πέτρης ἐκ πείσματα δήσας·  
ἔστιν δὲ σκοπιὴν ἐς παιπαλόεσσαν ἀνελθῶν.  
ἐνθα μὲν οὔτε βοῶν οὔτ' ἀνδρῶν φαίνεται ἔργα,  
καπνὸν δ' οἶον ὁρῶμεν ἀπὸ χθονὸς αἴσσοντα.

Πράγματι πλησιέστατα τοῦ λιμένος τούτου τοῦ Ἀγ. Νικολάου καὶ ἀμέσως πρὸς τὰ ΝΑ. αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ βραχώδες ὑψωμα τοῦ Ἀγ. Συμεῶνος, ὕψους 110 μέτρων. Ἐκ τῆς κορυφῆς τούτου εἶναι ὁρατὴ ἡ θέσις τῆς σημερινῆς Ἀρτάκης ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ τῆς προϊστορι-

ᾠντως δὲ ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου ἡ ὁδὸς εἶναι ὁμαλὴ πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ εὐδένδρου, κατὰ Στράβωνα, ὄρους Ἀρτάκη.

Περαιτέρω δὲ (κ 105):

κούρη δὲ ξύμβληντο πρὸ ἄστεος ὕδρευούση,  
θυγατέρ' ἰφθίμη Λαιστρυγόνος Ἀντιφάταο.  
ἡ μὲν ἄρ' ἐς κρήνην κατεβήσετο καλλιρέεθρον  
Ἀρτακίην· ἐνθεν γὰρ ὕδωρ προτὶ ἄστυ φέρεσκον·  
οἱ δὲ παριστάμενοι προσεφώνεον, ἔκ τ' ἐρέοντο  
ὅς τις τῶνδ' εἴη βασιλεὺς καὶ οἷσιν ἀνάσσει.  
ἡ δὲ μάλ' αὐτίκα πατρὸς ἐπέφραδεν ὑψηρεφές  
δῶ.  
οἱ δ' ἐπεὶ εἰσῆλθον κλυτὰ δώματα, τὴν δὲ γυναῖκα  
εὖρον ὅσην τ' ὄρεος κορυφήν, κατὰ δ' ἔστρυγον  
αὐτήν.



Εἰκ. 4.

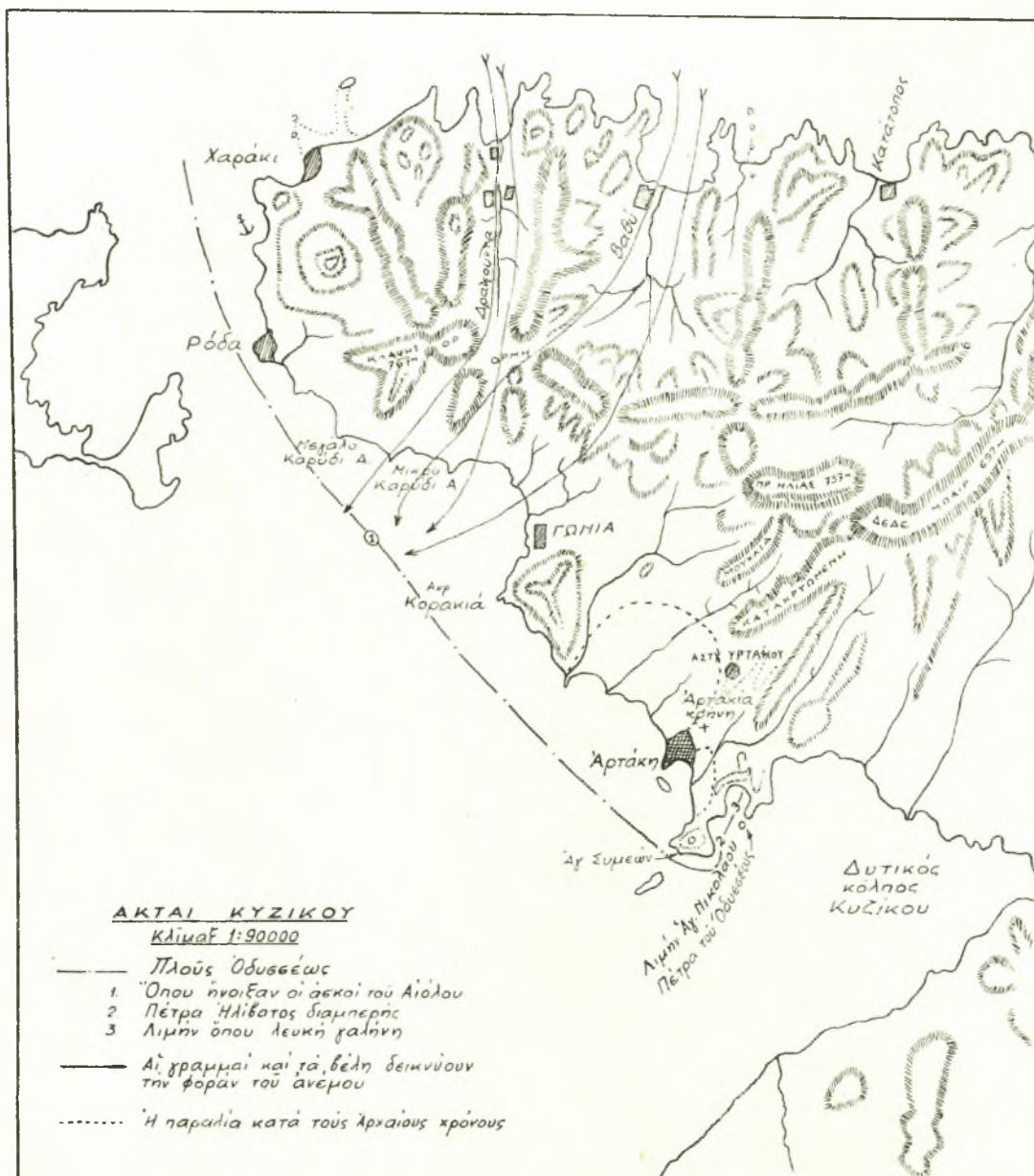
Ἐκείνη δὲ ἀμέσως ἐκάλει ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὸν Ἀντιφάτην, ὅστις φονεύει ἓνα τῶν συντρόφων τοῦ Ὀδυσσεύς οἱ δὲ ἄλλοι τρέπονται εἰς φυγὴν πρὸς τὰ πλοῖα καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀντι-

φάτης καλεῖ τοὺς Λαιστρυγόνas, οἵτινες ἐμφανίζονται (κ 119):

ἄλλοθεν ἄλλος,  
μυριοί, ὄνκ' ἀνδρῶσιν εἰοικότες, ἀλλὰ Γίγασιν.

Οὔτοι λοιπὸν διὰ μεγάλων λίθων συντρίβουσι τὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος πλοῖα σώζεται δὲ μόνον τὸ τοῦ Ὀδυσσεύς, ὅπερ ἦτο δεμένον ἐκ τῆς ἐκτὸς τοῦ λιμένος πέτρας. Ἐνταῦθα πρέπει

ἀλλὰ καὶ κοινοὶ ἄνθρωποι διὰ λίθων νὰ προσβάλλωσι τὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος πλοῖα, ἦτο ὅμως δύσκολον νὰ φθάσωσι τὸ ἐκτὸς τοῦ λιμένος πλοῖον τοῦ Ὀδυσσεύς. Μετὰ τὸ ἕψωμα τοῦτο



Εἰκ. 5.

νὰ σημειώσωμεν ὅτι περίξ τοῦ μικροῦ τούτου λιμένος ὑπάρχει στενὴ ἀμμώδης παραλία ἀμέσως δὲ ὑψοῦται καθέτως τὸ ἔδαφος σχηματίζον ὄχθον ὕψους τριῶν περίπου μέτρων, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου εἶναι εὐκόλον οὐ μόνον γίγαντες

ἀκολουθεῖ τὸ ἔδαφος ὁμαλῶς καὶ βαθμιαίως ὑψούμενον.

Εἶναι τόσον πολλαί, τόσον κτυπηταί, φωτογραφικαί, θὰ ἔλεγέ τις, αἱ ὁμοιότητες τῶν τοπιῶν τούτων πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου πε-

ριγραφόμενα, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ δεχθῆ τις ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν τὰ εἶχεν ὑπ' ὄψει του.

Εἶναι δὲ φυσικὸν τὸ ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἔτυχεν ἐχθροικωτάτης ὑποδοχῆς, διότι οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης ὡς σύμμαχοι τῶν Τρώων ἦσαν ἐχθροὶ τῶν Ἀχαιῶν καὶ μόλις ἰδόντες τούτους ἐπετέθησαν ἀγρίως καὶ δι' ὄπλων οἰκείων πρὸς αὐτούς· διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν χώραν ταύτην κατῴκει λαὸς πολεμικώτατος καὶ ρωμαλαιότατος, οἱ Ἑγχειρογαστορες, οἵτινες πρὸς ἔνδειξιν τῆς ρωμαλεότητος αὐτῶν ἐμυθολογοῦντο ὡς ἐξάχειρες· οὗτοι διὰ λίθων ἐπετέθησαν καὶ κατὰ τῆς Ἀργοῦς, ὅταν οἱ Ἀργοναῦται ἀνέβησαν εἰς τὸ ὄρος Δίνδυμον, ἵνα προσφέρωσι θυσίαν εἰς τὴν ἐκεῖ λατρευομένην μητέρα τῶν θεῶν Ρέα ἢ Κυβέλην, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἔμεινε τότε φρουρὸς τῆς Ἀργοῦς. Τοὺς Ἑγχειρογαστορας τούτους ταυτίζουσι τινες (ιδὲ ΜΑΡΚΑΡΤ, Ἱστορία Κυζίκου, σ. 69 ἑλλην. μεταφράσεως 1879 ἐν Κων/λει) πρὸς τοὺς Μακρῆς ἢ Μάκρωνας, ἐξ ὧν πιθανῶς ἔλαβον τὸ ὄνομα ἢ Μάκρη τῆς Θράκης καὶ ἡ τῆς Λυκίας καὶ αἱ ἀνὰ τὸ ἑλληνικὸν οἰκογένειαι Μακρῆ. Ἐνταῦθα δὲ ὁ Ὅμηρος προφανῶς ἵνα δικαιολογήσῃ τὸν Ὀδυσσεῖα διὰ τὴν δεινὴν αὐτοῦ ἦταν παρουσιάζει τοὺς ἐπιτεθέντας ὡς ἀνθρωποφάγους Λαιστρυγόνας τῶν ὑπερβορείων χωρῶν.

Ἀντίρρησιν κατὰ τῆς ἡμετέρας ἀπόψεως ἀποτελεῖ καὶ ἡ γνωστὴ σειρά τῶν περιπλανή-

σεων τοῦ Ὀδυσσεύς, Κίκονες, Μαλέας, Κύθηρα, Κύκλωπες, Αἴολος, Λαιστρυγόνες κτλ. Τὸ ἐπιχείρημα θὰ ἦτο ἀπροσμάχητον εἰάν ὁ Ὅμηρος ἔγραφεν ἱστορίαν καὶ οὐχὶ ἔπος, διασωθὲν προφορικῶς καὶ γραφὲν πολὺ μεταγενεστέρως ἐπὶ Πεισιστράτου, δὲν ἀποκλείεται δὲ τὸ ἐπεισόδιον νὰ ἐγένετο πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας κατὰ τινὰ προγενεστέρην ἐπιδρομὴν δι' ἐπισιτιστικοὺς ἢ καὶ ληστροκίους λόγους, ποιητικῆ δὲ ἀδείᾳ περιελήφθη μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων γεγονότων.

Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν ἀπόψεων ἡμῶν τούτων ὑπεβάλομεν κατὰ Μάρτιον τοῦ ἔτους 1940 πρὸς τὸν τότε ἐν Λευκάδι διαμένοντα διαπρεπῆ ἀρχαιολόγον Γουλιέλμον Δαίρπφελδ, ὅστις ἔσχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ ἀπαντήσῃ συναποστείλας καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ περὶ τῆς Ὀδυσσεΐας. Κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκ τῆς Τροίας δὲν ἐταξίδευσε πρὸς τὰ ΒΑ. ἀλλὰ πρὸς τὰ δυτικὰ (DÖRRFELD, Homers Odyssee, Α' σ. 253 κ.έ.) μνημονεύει ὅμως καὶ τὰς ἀντιθέτους γνώμας τῶν Finsler, Wilamowitz καὶ Bethe, οἵτινες ταυτίζουσι τὴν Ἀρτακίαν κρήνην τῶν Λαιστρυγόνων πρὸς τὴν τῆς Ἀρτάκης καὶ φρονοῦσιν ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς προσήγγισεν εἰς τὴν Κύζικον (πρὸβ. καὶ V. BÉRARD, Les navigations d'Ulysse, IV σ. 226 κ.έ.). Αἱ ἡμέτεραι τοπογραφικαὶ παρατηρήσεις ἐνισχύουσι τὰς ἀπόψεις τῶν συγγραφέων τούτων.

ΠΗΠΟΚΡΑΤΗΣ Κ. ΜΑΚΡΗΣ